

ماهیت، مشروعیت و آثار
بیمه‌های امروزنگی

دکتر سعید افشار
مدرس دانش

فیپا

ماهیت، مشروعیت و آثار بیمه‌های عمر و زندگی / سعید افشاری، ۱۳۴۷
ناشر: هورمزد، ۱۳۹۵ / شابک: ۶-۰۷-۸۶۶۵-۶۰۰-۹۷۸
موضوع: بیمه عمر - ایران - بیمه عمر (فقه) - بیمه عمر - قوانین و مقررات - ایران

رده بندی دی‌سی: ۳۶۸/۳۲
رده بندی شنگل: ۹۵۰۷۲۷م۷الف / HG۸۷۷۱
شماره کتابشناسی ملی: ۴۵۷۷

شناسنامه

ماهیت، مشروعیت و آثار بیمه‌های عمر و زندگی / سعید افشاری
ناشر: هورمزد / نوبت چاپ: اول اسفند ۱۳۹۵ / شابک: ۶-۰۷-۸۶۶۵-۶۰۰-۹۷۸
تعداد: ۳۰۰۰ نسخه / طراحی جلد: آتلیه طراحی نشر هورمزد
طراحی داخلی: خاطره باقری راد / ویراستاری: حسین جاوید
نشانی: میدان انقلاب، خ جمالزاده جنوبی، نرسیده به جمهوری، پلاک ۷۸،
واحد ۱۷ و ۱۹ تلفن: ۶۶۱۲۵۱۲۶

۵.....	تقدیم به :
۱۷.....	مقدمه:
۱۹.....	ا) بیان مسئله.....
۲۱.....	ب) پرسش های تحقیق.....
۲۱.....	ج) ضرورت و اهمیت تحقیق.....
۲۳.....	د) اهداف تحقیق.....
۲۳.....	ه) پیشینه تحقیق.....
۲۷.....	و) روش تحقیق.....
۲۷.....	ز) جنبه نوآوری تحقیق.....
۳۲.....	مبحث اول: تبیین مفاهیم.....
۳۲.....	گفتار اول: مفهوم شناسی بیمه عمر.....
۳۲.....	بند اول: بیمه در لغت.....
۳۴.....	بند دوم: بیمه در اصطلاح فقها، حقوق دانان و اقتصاددانان.....
۳۸.....	بند سوم: بیمه عمر در اصطلاح فقها، حقوق دانان و اقتصاددانان.....
۴۲.....	گفتار دوم: اقسام بیمه.....
۴۲.....	بند اول: بیمه های اجتماعی.....
۴۴.....	بند دوم: بیمه های بازرگانی.....
۴۵.....	ا) بیمه های دریایی.....
۴۵.....	ب) بیمه های غیردریایی.....
۴۵.....	۱. بیمه اموال.....
۴۶.....	۲. بیمه مسئولیت مدنی.....
۴۷.....	۳. بیمه های اشخاص.....
۴۷.....	۳-۱- بیمه درمانی.....

۴۸.....	۲-۳- بیمه حوادث.....
۴۹.....	۳-۳- بیمه عمر.....
۴۹.....	گفتار سوم: انواع بیمه‌های عمر و زندگی.....
۴۹.....	بند اول: بیمه‌های عمر انفرادی.....
۵۰.....	۱. بیمه عمر به شرط خطر وفات بیمه شده.....
۵۰.....	۱. بیمه عمر خطر وفات موقت.....
۵۱.....	۲. بیمه تمام عمر.....
۵۲.....	۳. بیمه عمر به شرط حیات بیمه شده.....
۵۲.....	۱. پرداخت سرمایه به صورت یکجا.....
۵۳.....	۲. پرداخت سرمایه به صورت مستمری.....
۵۴.....	ج) بیمه‌های عمر و زندگی (مختلط پس انداز).....
۵۶.....	بند دوم: بیمه‌های سرگروه.....
۵۸.....	مبحث دوم: بررسی پیشینه و تعاریف تاریخی بیمه عمر و زندگی.....
۵۸.....	گفتار اول: پیشینه تاریخی بیمه عمر و زندگی.....
۶۰.....	گفتار دوم: بررسی تحول تاریخی بیمه عمر و رفقه و حقوق اسلامی.....
۶۵.....	مبحث سوم: ارکان و شرایط عقد بیمه عمر.....
۶۵.....	گفتار اول: مفهوم شناسی عقد در رفقه اسلامی.....
۶۵.....	بند اول: عقد در لغت.....
۶۶.....	بند دوم: عقد در اصطلاح.....
۶۷.....	بند سوم: ارکان تحقق عقد.....
۶۸.....	۱. شرایط قرارداد.....
۶۸.....	۱. انشاء ایجاب و قبول.....
۶۹.....	۲. قصد مدلول عقد.....
۷۱.....	ب) شروط متعاقدين.....
۷۱.....	۱. اهلیت.....
۷۱.....	۲. اعتبار تعیین طرف اصلی عقد.....
۷۲.....	۳. اختیار.....

۷۲.....	۴. مالکیت.....
۷۲.....	۵. قدرت تسلیم عوضین.....
۷۴.....	ج) شرایط مورد معامله.....
۷۴.....	۱. قابلیت پذیرش اثر عقد.....
۷۵.....	۲. مالیت.....
۷۵.....	۳. مشروعیت مورد و جهت معامله.....
۷۵.....	۴. طلقیت.....
۷۶.....	۵. معلوم بودن.....
۷۷.....	۱. شروط محل عقد.....
۷۷.....	۱. وجود این آثار در هنگام عقد.....
۷۸.....	۲. مشروع بودن محل عقد.....
۷۸.....	۳. دارا بودن فایده تسلیم.....
۷۸.....	۴. معین و مشخص کردن محل عقد.....
۸۰.....	بند پنجم: شرایط اساسی برای صحت معامله در قانون مدنی.....
۸۱.....	بند ششم: صحت و بطلان در موارد جهور فساد.....
۸۱.....	أ) صحت.....
۸۲.....	ب) بطلان.....
۸۴.....	مبحث اول: تحقق ارکان و شرایط عقود در بیمه.....
۸۴.....	گفتار اول: دارا بودن شرایط متعاقدين در عقد بیمه.....
۸۸.....	گفتار دوم: صیغه ایجاب و قبول.....
۸۹.....	بند اول: انشاء عقد بیمه.....
۹۰.....	بند دوم: خطر.....
۹۱.....	أ) ریسک و خطر در لغت.....
۹۲.....	ب) خطر در اصطلاح.....
۹۴.....	بند سوم: منفعت.....
۹۵.....	بند چهارم: مشروعیت جهت معامله.....
۹۷.....	مبحث دوم: تحلیل مستقل بودن عقد بیمه عمر.....

- گفتار اول: نظریه توقیفی بودن و عدم توقیفی بودن عقود..... ۹۷
- گفتار دوم: تحلیل مستقل بودن عقد بیمه عمر بر اساس نظریه عدم توقیفی بودن..... ۹۹
- بند اول: آیات قرآنی..... ۹۹
- ا) آیه أوفوا بالعقود..... ۹۹
- ب) آیه أكل المال بالباطل..... ۱۰۳
- بند دوم: ادله روایی..... ۱۰۴
- ا) حدیث «المؤمنون عند شروطهم»..... ۱۰۴
- ب) حدیث «الناس مسلطون على اموالهم»..... ۱۱۰
- گفتار سوم: ماده ۱۰۴۰ قانون مدنی..... ۱۱۲
- گفتار اول: عناصر بودن..... ۱۱۴
- بند اول: تعریف..... ۱۱۴
- بند دوم: آثار..... ۱۱۵
- ا) عدم لزوم وجود عوضین در زمان انعقاد عقد..... ۱۱۵
- ب) عدم ایجاد حق عینی برای طرفین عقد بیمه عمر..... ۱۱۶
- گفتار دوم: لازم بودن..... ۱۱۶
- بند اول: تعریف..... ۱۱۶
- بند دوم: آثار..... ۱۲۱
- ا) انحلال نشدن عقد با فوت یا حجر طرفین..... ۱۲۱
- ب) نبود امکان فسخ عقد در صورت تعلق آن به حق شخص ثالث..... ۱۲۲
- گفتار سوم: معوض بودن..... ۱۲۲
- بند اول: تعریف..... ۱۲۲
- بند دوم: آثار..... ۱۲۳
- ا) تقابل عوضین..... ۱۲۴
- ب) تعادل عوضین..... ۱۲۵
- گفتار چهارم: مستمر بودن..... ۱۲۶
- بند اول: تعریف..... ۱۲۶
- بند دوم: آثار..... ۱۲۷

۱۲۷.....	ا) لزوم تعیین مدت.....
۱۲۷.....	ب) لزوم تقابل و تعادل عوضین در زمان اجرای قرارداد.....
۱۲۹.....	گفتار پنجم: احتمالی بودن.....
۱۲۹.....	بند اول: تعریف.....
۱۳۰.....	ا) لزوم نفی عسرو حرج.....
۱۳۱.....	ب) جنبه سازمانی داشتن عقد بیمه عمر.....
۱۳۲.....	بند دوم: آثار.....
۱۳۳.....	ا) تم به موضوعین در بیمه عمر.....
۱۳۶.....	ب) اختیار غبن در بیمه عمر.....
۱۳۸.....	مبحث چهارم: تحلیل حقیقت بیمه عمر به نفع شخص ثالث.....
۱۴۰.....	گفتار اول: دیدگاه تعدد عقد و نقد آن.....
۱۴۱.....	گفتار دوم: دیدگاه تعدد فواید و نقد آن.....
۱۴۲.....	گفتار سوم: دیدگاه انعقاد و نقد آن.....
۱۴۴.....	گفتار چهارم: دکترین پیشنهاد.....
۱۴۵.....	گفتار پنجم: نظریه ایجاد اسم ثناب حق سود ثالث.....
۱۴۸.....	مبحث اول: بررسی اقوال مخالفان.....
۱۴۹.....	گفتار اول: دیدگاه محمد مطیعی.....
۱۵۲.....	گفتار دوم: دیدگاه محکمه عالی شرع.....
۱۵۲.....	گفتار سوم: دیدگاه احمد ابراهیم.....
۱۵۳.....	گفتار چهارم: دیدگاه ابوزهره.....
۱۵۳.....	مبحث دوم: ادله عدم مشروعیت بیمه عمر و نقد آن.....
۱۵۴.....	گفتار اول: غرری بودن.....
۱۵۶.....	بند اول: واژه شناسی غرر.....
۱۵۶.....	ا) دیدگاه اهل لغت.....
۱۵۷.....	ب) دیدگاه فقیهان.....
۱۵۸.....	۱. فقهای امامیه.....
۱۶۱.....	۲. فقهای اهل سنت.....

- بند دوم: معامله غرری ۱۶۳
- بند سوم: ملاک تشخیص نوع غرر ۱۶۴
- بند چهارم: تحلیل و نقد غرری بودن بیمه عمر ۱۶۵
- بند پنجم: جهل به عوضین در بیمه عمر ۱۶۹
- گفتار دوم: اکل مال به باطل ۱۷۴
- بند اول: اکل مال به باطل بودن بیمه عمر از دیدگاه موافقان ۱۷۴
- بند دوم: بقاء بالباطل، سببیت یا مقابله ۱۷۶
- بند سوم: نقد و بررسی اکل مال به باطل بودن بیمه عمر ۱۷۷
- گفتار سوم: شرط ناس و قماری بودن ۱۷۷
- بند دوم: نقد و بررسی اکل مال به باطل بودن بیمه عمر ۱۸۲
- گفتار چهارم: ناس بودن بیمه عمر ۱۸۷
- بند اول: معلق بودن بیمه عمر از دیدگاه موافقان ۱۸۷
- بند دوم: نقد و بررسی تعلیق بودن بیمه عمر ۱۹۰
- گفتار پنجم: ضمان مالیم بجنب ۱۹۴
- بند اول: ضمان مالیم بجنب در بیمه عمر از دیدگاه موافقان ۱۹۴
- بند دوم: نقد و بررسی ضمان مالیم بجنب در بیمه عمر ۲۰۰
- گفتار ششم: قاعده من له الغنم فعلیه الغرم ۲۰۰
- بند اول: دلالت قاعده ۲۰۱
- بند دوم: مستندات قاعده ۲۰۱
- أ) بنای عقلاء ۲۰۱
- ب) روایات ۲۰۲
- بند سوم: اشکال و نقد آن ۲۰۳
- گفتار هفتم: بیع امان و مالیت نداشتن تعهد به پرداخت خسارت در بیمه عمر ۲۰۴
- مبحث اول: اقوال مشروعیت بیمه عمر ۲۰۸
- گفتار اول: اقوال فقهای عامه ۲۰۸
- بند اول: دیدگاه شیخ محمد عبده ۲۰۸
- بند دوم: دیدگاه عبدالرحمن عیسی ۲۱۳

۲۱۴.....	بند سوم: مصطفی زرقاء.....
۲۱۸.....	گفتار دوم: اقوال فقهای خاصه.....
۲۱۸.....	بند اول: دیدگاه شیخ حسین حلی.....
۲۱۹.....	بند دوم: دیدگاه آیت الله خوئی.....
۲۱۹.....	بند سوم: دیدگاه علامه موسی عزالدین.....
۲۲۱.....	مبحث دوم: تحلیل ادله مشروعیت بیمه عمر در قالب قراردادهای متداول فقهی.....
۲۲۱.....	گفتار اول: بیمه عمر در قالب عقد صلح.....
۲۲۱.....	بند اول: تعریف صلح.....
۲۲۲.....	بند دوم: ویژگی عقد صلح.....
۲۲۴.....	بند سوم: انطباق بیمه عمر بر عقد صلح.....
۲۳۱.....	گفتار دوم: بیمه عمر در قالب عقد مضاربه.....
۲۳۱.....	بند اول: تعریف عقد مضاربه.....
۲۳۴.....	بند سوم: انطباق بیمه عمر بر مضاربه.....
۲۳۹.....	بند دوم: چالش های انطباق بیمه عمر بر عقد مضاربه.....
۲۴۳.....	گفتار سوم: بیمه عمر در قالب هبه.....
۲۴۳.....	بند اول: تعریف عقد هبه.....
۲۴۵.....	بند دوم: انطباق قراردادهای بیمه عمر بر عقد هبه.....
۲۵۲.....	گفتار چهارم: بیمه عمر در قالب تعهد به نفع شخص ثالث.....
۲۵۴.....	گفتار پنجم: بیمه عمر و تکافل اسلامی.....
۲۵۴.....	بند اول: بیمه عمر در قالب تکافل.....
۲۵۷.....	بند دوم: مقایسه بیمه عمر متداول و تکافل خانواده در فقه اسلامی.....
۲۵۸.....	(أ) اهداف و انگیزه ها.....
۲۵۸.....	۱. ماهیت کسب و کار.....
۲۵۸.....	۱. ماهیت قرارداد.....
۲۵۹.....	(ب) سطح خدمات و محصولات.....
۲۵۹.....	۱. شفافیت.....
۲۶۰.....	۲. سرمایه گذاری مبلغ دریافتی.....

۳. الزام‌ها و منافع.....	۲۶۱
۴. میزان پوشش خطرها.....	۲۶۱
گفتار ششم: بیمه عمر در قالب ضمان جریره.....	۲۶۴
بند اول: عقد ولاء ضمان جریره.....	۲۶۶
بند دوم: اختصاص یا تعمیم ولاء ضمان جریره.....	۲۶۷
بند سوم: دلایل تعمیم.....	۲۶۹
بند چهارم: عوض در ضمان جریره.....	۲۷۵
مبحث سوم: آثار حقوقی بیمه عمر و زندگی.....	۲۷۷
گفتار اول: آثار حقوقی بیمه عمر در قالب وصیت.....	۲۷۷
گفتار دوم: آثار حقوقی بیمه عمر در قالب ارث.....	۲۷۹
بند اول: مفهوم ارث.....	۲۷۹
بند دوم: تقسیم وجوه بیمه عمر.....	۲۸۰
بند سوم: وجوه بیمه عمر به نفع ثالث.....	۲۸۱
بند چهارم: معافیت مالیاتی وجوه بیمه عمر.....	۲۸۱
بند پنجم: تأثیر قانون انحصار ورثه در بیمه عمر.....	۲۸۱
بند ششم: پرداخت وجه بیمه عمر بعد از فوت بیمه‌گذار.....	۲۸۵
أ) تقسیم بر اساس قوعد ارث.....	۲۸۶
ب) تقسیم بالسویه بین ورثه.....	۲۸۷
نتیجه‌گیری.....	۲۸۹
فهرست منابع و مآخذ.....	۲۹۵

مقدمه

وجود محیطی آرام و با امنیت یکی از بارزترین تمایلات انسان است و همواره بشر سرشته داشته است که با فعالیت‌های اقتصادی برای ساختن یک زندگی بهتر، کوشش خویش را به کار گیرد. یکی از مهم‌ترین آفات خانواده، نگرش ابهام‌آمیز اعضاء آن نسبت به آینده از نقطه نظر مالی است. داشتن ذهنیت در مورد نداشتن استقلال مالی در آینده مصدر بسیاری از نابسامانی‌های اجتماعی، به ویژه در افراد جوان خانواده است. اگر فرد بداند که خطرات احتمالی تهدیدکننده‌اش قابل انتقال است و بدون اتکا به هیچ‌کس، خود صاحب سرمایه‌ای در آینده خواهد بود، تا حد امکان سعی می‌کند در مقطع زمانی شتر تلاش کند و گام‌هایی مؤثر و مطمئن‌تر بردارد، چرا که واقف است پس از زایل شدن سرمایه‌اش در آینده به سرمایه‌ای قابل توجه تبدیل می‌شوند و دستخوش آفات اقتصادی مالی نمی‌شوند. بیمه عمر و زندگی، با توجه به ویژگی‌های خاص خود، می‌تواند تا حد زیادی متضمن به وجود آمدن آرامش و آسودگی خاطر خانواده در حال و آینده باشد. راهی را گذر، آمارهای موجود نشان‌دهنده آن است که تعداد قراردادهای بیمه عمر رو به افزایش پیاپی است.

قرارداد بیمه عمر تابع قواعد عمومی قراردادهاست و از موانع فقهی و شرعی می‌براست. با این حال، در نحوه حصول اعتبار فقهی و حقوقی این قرارداد، اختلاف نظرهای اساسی وجود دارد. فقهای شیعه قرارداد بیمه عمر را به دلیل شمول غرامات ادله صحت عقود و تبعیت از قواعد عمومی قراردادها و مبرای بودن از موانع فقهی از قبیل ربا، قمار، غرر، جهل به عوضین، تعلیق و محصور نداشتن عقود در قالب‌های معین و معهود، به عنوان عقدی مشروع و مستقل پذیرفته‌اند، هر چند که آن‌ها

معتقدند قرارداد بیمه عمر می‌تواند با اندراج در برخی عقود معین و نهادهای حقوقی مانند صلح، هبه، معوض، مضاربه و تعهد به نفع شخص ثالث و... منعقد گردد. فقهای اهل سنت، به دلیل وارد دانستن برخی ایرادات فقهی بر قرارداد بیمه عمر، به عنوان عقدی مستقل و منحصر دانستن عقود در قالب‌های معین، مشروعیت قرارداد بیمه عمر را تنها از طریق انعقاد آن در قالب عقود معینی همچون مضاربه و هبه معوض و... پذیرفته‌اند.

در کتاب حاضر، ضمن بررسی بستر تحول تاریخی قرارداد بیمه عمر و تبیین اقسام آن، حقیقت و ماهیت مشروعیت قرارداد بیمه عمر کاویده می‌شود. برای نیل به این مهم، ناگزیر از روش‌های مبتنی بر عقلانیت مانند غرر، جهل، تعلیق و ربا در بیمه‌های عمر و ارتباط آن با تعهد به نفع ثالث و بررسی رابطه صحت انعقاد آن بر اساس مبانی فقهی اسلامی خواهیم بود.

در آخر، بر خود فرض می‌انماید تا مامان بزرگوارانی که در به ثمر رسیدن این اثر به نحوی مؤثر بوده‌اند و کریمانه زحماتی را به بار آورده‌اند تشکر و قدردانی کنم.